

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика викладання української мови: навчальний посібник / [Дорошенко С. І., Вашуленко М. С., Мельничайко О. І. та ін.; за наук. ред. С.І. Дорошенка]. – 2-е вид., перероб. і допов. — К.: Вища школа, 1992. — 398 с.
2. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [за наук. ред. М.С. Вашуленка]. — К.: Літера ЛТД, 2012. — 364с.
3. Навчальна програма. Українська мова 1-4 кл. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/doc/files/news/87/8793/01_ukr.pdf.
4. Пономарьова К. І. Щоб влучне слово підібрати, синоніми потрібно знати/ К. Пономарьова // Учитель початкової школи. — 2015. — №4. — С.10—14.
5. Седеревічене А.О. 100 завдань з лексики : методичний посібник / А.О.Седеревічене. — Біла Церква: КОПОПК, 2012. — 60 с.

Шеліга Н.

Науковий керівник – проф. Радчук Г. К.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕЗАДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Початок систематичного навчання в школі є стресовою ситуацією в житті дитини, оскільки пов'язано з необхідністю адаптуватися до нових мікросоціальних умов. Цей процес супроводжується різноманітними зрушеннями у функціональному стані і значною мірою зачіпає психоемоційну сферу. В учнів початкової школи змінюється соціальне оточення, нові умови навчання й виховання висувають високі вимоги до інтелектуального та особистісного розвитку, до рівня сформованості в дітей навчальних знань, умінь, навичок. Якщо навколишнє середовище ставить перед особистістю молодшого школяра такі вимоги, до яких йому важко пристосуватися, виникає загроза дезадаптації.

Тому метою статті є вивчення психологічних особливостей дезадаптації першокласників.

Для визначення поняття «шкільна дезадаптація» насамперед необхідно з'ясувати що таке «шкільна адаптація». У найпоширенішому своєму значенні «шкільна адаптація» розуміється як пристосування дитини до нової системи соціальних умов, відносин, вимог, видів діяльності, режиму життєдіяльності [4].

Як свідчать результати наукових досліджень (М. Бітянова, Г. Бреслав, Г. Бурменська, І. Коробейников, Н. Лусканова, Н. Максимова, Р. Овчарова та ін.), учні відчувають стан дезадаптації при систематичному шкільному навчанні. Посилення явищ дезадаптивного характеру в навчально-виховному процесі пов'язане із збільшенням непрогнозованих критичних ситуацій у повсякденному житті, особливо, як свідчить практика роботи школи, вони загострюються в момент вступу до школи, період первинного засвоєння вимог, які висуває нова соціальна ситуація. З цим пов'язані проблеми важковихованості та труднощів у навчанні (І. О. Коробейников, Н. Ю. Максимова); медико - біологічні (Ю. М. В'юнкова, Н. Л. Коновалов, О. Л. Кононко, В. Ларрі, М. Д. Сілвер та ін.) і соціопатичні дисфункції, які ускладнюють процес соціальної адаптації в будь - якому віці (В. І. Гарбузов, О. І. Захаров, Л.П. Пономаренко, А. С. Співаковська, О. В. Хухлаєва та інші). Сьогодні від 15 до 40% дітей відчувають яскраво виявлені психологічні труднощі при адаптації до шкільного життя (Н.В. Вострокнутов, В.О. Гур'єва, Н.М. Заваденко, В.В. Ковальов, Р.В. Овчарова, Т.Ю. Успенська та ін.). Рівень дезадаптації школярів і форми її виявлення коливаються від незначних мотиваційних і поведінкових порушень до повної відмови відвідувати школу. На момент вступу до школи і період первинного засвоєння вимог, які висуває нова соціальна ситуація, зростає поширеність невротичних реакцій, нервово-психічних та соматичних розладів порівняно з дошкільним віком (Ю.Ф. Антропов, В.О. Гур'єва, Н.Т. Дубровинська, Ю.С. Шевченко, та ін.).

Вчені В.Каган, І.Крук, О.Осадько виділяють такі форми шкільної дезадаптації:

1. Несформованість елементів і навичок навчальної діяльності. Первинним наслідком є зниження успішності. Причиною несформованості навчальної діяльності можуть бути як індивідуальні особливості рівня інтелектуального розвитку дитини, так і педагогічна занедбаність, неухвалене ставлення батьків і вчителя до того, як діти опановують прийоми навчальної діяльності, особливо в перші дні перебування в школі.

2. Несформованість у першокласників мотивації навчання, їхня спрямованість на інші види діяльності. Батьки кажуть приблизно так: "Немає інтересу до навчання, йому би грати та грати, пішов до школи з інтересом, а тепер ...". Необхідно розрізнити первинну несформованість мотивації та вторинну, тобто розрідження мотивації навчання під впливом несприятливих факторів. Зовнішні симптоми відсутності навчальної мотивації подібні до симптомів не сформованості навичок навчальної діяльності - недисциплінованість, відставання в навчанні, неухвалність, безвідповідальність, але, як правило, на тлі досить високого рівня пізнавальних здібностей.

3. Нездатність довільної регуляції поведінки, уваги, навчальної діяльності, що виявляються в неорганізованості, неухвалності, залежності від дорослих. Причину недостатнього рівня розвитку довільності поведінки дитини за відсутності первинних порушень найчастіше шукають в особливостях сімейного виховання: це або гіпорпротекція що потурає (уседозволеність, відсутність обмежень і норм), або домінуюча гіперпротекція (повний контроль дій дитини з боку дорослого 4. Невміння

приспосуватися до темпу шкільного життя. Найчастіше це буває у дітей з мінімальною мозковою дисфункцією, у соматично ослаблених. Однак останнє не складає причини соціально-психологічної дезадаптації. Причина може бути в особливостях сімейного виховання, в "теплих" умовах життя дитини. "Типова" непристосованість виявляється по-різному: у тривалому (до пізнього вечора на шкоду прогулянкам) готуванні уроків, іноді у хронічних запізненнях у школу, часто в роздратуванні дитини наприкінці навчального дня, чи навчального тижня [2]

Проведено емпіричне дослідження з першокласниками м. Тернополя. Вибірка становила 55 першокласників. З метою вивчення рівня адаптації використали анкету Н. Лусканової, для діагностики навчальної мотивації застосували методику М. Гінзбурга.

Встановили наступні результати: високий рівень адаптації до школи у 18%, середній – 46%, низький – 27%, шкільна дезадаптація – 9% першокласників. Показники початкової мотивації: навчальний мотив – 31% першокласників, зовнішній мотив – 9%, ігровий мотив – 29%, позиційний мотив – 2%, соціальний мотив – 9%, мотивація на оцінку у 20%.

Отже, шкільна дезадаптація першокласника – це явище, сутність якого проявляється в невідповідності соціопсихологічного та психофізіологічного статусу учня до вимог ситуації життєдіяльності, що не дозволяє дитині адаптуватися до умов шкільного середовища. Перспективою подальших досліджень є створення програми психологічного супроводу дезадаптації першокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амінов Н.А. Діагностика педагогічних здібностей / Н.А. Амінов – М.: Вороніж, 1997. – 38 с.
2. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. 4-е изд., перераб. И дополн. / Гуткина Н.И. – СПб.: Питер, 2004. – 208 с.
3. Заваденко Н. Н. Школьная дезадаптация: психоневрологическое и нейропсихологическое исследование / Н. Н. Заваденко, Н. К. Петрухин, А. С. Мангелис и др. // Вопросы психологии. – 1999. – № 4. – С. 21–28.
4. Захаров А. И. Неврозы у детей и психотерапия / Захаров А. И. – СПб.: Союз, 1998. – 336 с.
5. Лусканова Н.Г. Основные проявления и факторы школьной дезадаптации / Н.Г. Лусканова, И.О. Коробейников // Психология детей с нарушениями и отклонениями в развитии. – СПб.: Питер, 2001. – С. 153–167

Хомин Л.

Науковий керівник – доц. Шпак М. М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Постановка проблеми. Сучасні події визначають поступове сходження Української держави до демократичних відносин, що вимагає виховання у громадян високого почуття обов'язку й відповідальності перед собою та іншими. Виховання такої особистості, що є завданням національної концепції освіти, пов'язано із формуванням адекватних віковим та психологічним особливостям особистості механізмів самоконтролю та емоційної саморегуляції. Розв'язання цієї проблеми у період дорослішання ускладнюється тим, що саме підлітки вирізняються неадекватними психогенними реакціями, дезадаптивними вчинками, нескоординованими формами поведінки, що визначає необхідність вивчення феномену емоційного саморегулювання в перехідному віці.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема психологічних механізмів емоційної саморегуляції особистості постійно актуалізується вченими різних галузей психологічної науки. Так, аспект регуляції поведінки досліджувався як структурний компонент особистості та її діяльності (Л. Виготський, О. Леонтьєв, Б. Ломов, Г. Костюк, С. Рубінштейн). У віковій і педагогічній психології увага дослідників була сконцентрована навколо таких питань саморегуляції, як: сенсомоторна (О. Конопкін, В. Чудновський), вольова (В. Іванніков, В. Селіванов), емоційна (Я. Рейковський, О. Чебикін), мотиваційна (О. Ксенофонтова, А. Файзуллаєв), моральна (Б. Братусь, П. Якобсон), особистісна (К. Абульханова-Славська, І. Чеснокова). У соціальній психології акцент робиться на вивченні механізмів ціннісної саморегуляції (І. Кон, В. Семенов, В. Ядов). Питання активності людини як суб'єкта емоційної регуляції знаходять висвітлення у працях І. Беха, М. Боришевського, В. Каліна, Г. Костюка, В. Котирло, С. Максименка, М. Савчина, О. Чебикіна. Проте комплексний аналіз розвитку цього психологічного феномену у підлітковому віці не знайшов належного відображення, що й зумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є обґрунтування психологічних особливостей емоційної саморегуляції у підлітковому віці.

Виклад основного матеріалу дослідження. У повсякденному житті людина постійно стикається з необхідністю керування емоційними станами та пошуку найбільш ефективних способів емоційної регуляції. Не є винятком і підлітки, для яких емоційна саморегуляція забезпечує гармонійність функціонування різних властивостей особистості. При цьому емоції є обов'язковим, значущим фактором, що багаторазово виявляється у внутрішній регуляції різноманітних видів та форм довільної активності підлітка.